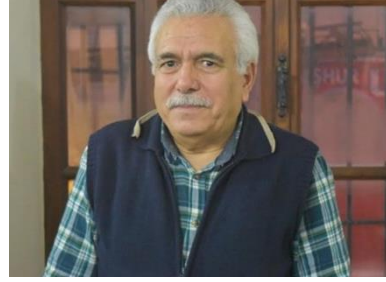

Dr. Şakir DİCLEHAN

EDEBİYAT DÜNYASINDAN BİR ORHAN OKAY GEÇTİ

Bir insanı tanıtırken veya o insan hakkında yazı yazarken, tanıtmama durumunu aşarak onun dışında, dost olduğu insanları, arkadaşları, hocaları ve çevresini tanımak da bir bakıma yetmiyor, onun ötesine geçmek gerekiyor. Sadece yaptıklarıyla, mesleğiyle anmak ve o yanlarını anlatarak yazı yazmak nedense bir gelenek haline gelmiştir toplumumuzda. Bazı insanların hoşlandığı bir yöntemdir bu adeta...

Bir insan hakkında anlatılacak bir şeyler olmalı, sıradan insanların yapamayacağı şeyler... Kuru hayat hikâyeleri, okuyanı sıkıyor diye düşünmüşümdür hep. Onlara da yer vermeli ama bir zaman dilimi paylaşmışsa, olup bitenler de anlatılmalı, anılarına daha fazla yer verilmelidir bu tür değerlendirmelerde... Daha sonra hayatı da anlatılır, eserlerinden de söz edilebilir, bilimle ve sanatla olan ilgisine yer verilebilir...

Bir insanı tanımak ya da doğru tanıtmak için, nasıl yetiştiğini, kimlerden ders aldığını, ne şekilde büyüdüğünü ve beraber olduğu çevreyi ve insanları mümkün mertebe dikkate almak zorundayız.

Bir milleti millet yapan faktörlerin başında kendine özgü bir edebiyatının bulunmasıdır kuşkusuz. Milletleri ya da halkları, kendi varlıklarının bilincine erdiren en etkili kültür alanıdır edebiyat...

Edebiyatı uzun süre ihmal eden halklar, giderek silinip unutulurlar. Her uygarlık hareketinde ona paralel olarak gelişen bir edebiyat hareketi görülür daima. Yahudiler, binlerce yıl, benliklerini edebi ürünler ve metinlerle sürdürmüş, büyütmüş ve Tevrat kalıntılarıyla korumuşlardır.

İslam uygarlığı, tarihin en büyük ve hakiki uygarlığı olarak edebiyata ve onun dallarına gereken değeri vermiştir. Şiir, roman, piyes, öykü ve hitabet gibi edebiyatla ilgili sanatlar ve belki de onlardan daha çok insanın kişiliği ve özüyle ilgili ona maya katan unsurlar ve İlahi lütuflardır.

Ülkede kurulu tüm edebiyat fakültelerinin temeli, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne dayandığından, bu kurum üzerinde fazla durmak

gerektiği inancındayım. Bir milletin tarihi, biraz da şairlerinin tarihi olması hasebiyle o şairleri inceleyen, tanıtan ve haklarında araştırma yapan, bu fakültelerden yetişen, daha sonra öğretim üyesi olarak Anadolu'nun çeşitli yerlerinde görev yapanların birikim ve bilgisi, en çok İstanbul Edebiyat Fakültesi sayesinde olmuş ve bu fakülte temel bir kurum olmuştur adeta.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin Tarihçesi

İstanbul Üniversitesi, kendi geçmişini Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar götürmek suretiyle İstanbul fethedildikten sonra, bu padişah tarafından oluşturulan ve onun fermanıyla hayata geçirilen "Fatih Medreseleri"ni esas alarak kuruluşunu, 1453 yılına dayandırmakta ve o tarihe kadar götürmektedir. Bugün artık bu Üniversite ikiye bölünerek İstanbul Üniversitesi ve Cerrahpaşa Üniversitesi olmak üzere iki ayrı isimle adlandırılmaktadır.

Bilim ve edebiyat alanında meydana gelen yenilikler ve değişiklikler, Tanzimat döneminde medrese dışında yeni bir kurumun hayata geçirilmesine ihtiyaç duyulmuş, düşünülmüş ve bu yolda bazı girişimlerde bulunulmuştur.

Tarihin seyri içinde, "Dârü'l-Fünûn" adıyla ortaya atılan modern bir üniversitenin oluşturulması ve hayata geçirilme düşüncesi üzerine, "Dârü'l-Fünûn-i Osmanî" adı ön plana çıkmış ve daha çok bu isim benimsenmiştir. Böylece İstanbul'da bu üniversite, 20 Şubat 1870'te, "Dârü'l-Fünûn-i Osmanî" adıyla faaliyetlerine resmen başlamıştır.

O dönemde cereyan eden bazı olaylar üzerine, kapatılan bu üniversite yerine, bu defa 1874'te hayata geçirilen Darü'l-Fünûn-i Sultanî adıyla yeni bir üniversite, Hukuk, Fen ve Edebiyat yüksek mekteplerinden oluşan ve resmî yazışmalarda üçüne birden "Mekâtib-i Âliye" adı verilen bir öğretim kurumu haline dönüştürülür.

Bu üç bölümünden biri de Edebiyat-ı Aliye Mektebi'dir ki, Edebiyat-ı Âliye Mektebi, günümüzdeki İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin çekirdeği kabul edilir.

"Dârü'l-Fünûn" 1900, 1911 ve 3 Mart 1924 tarihinde 3 defa değişikliğe uğramış ve Hükümet'in 5 Mayıs 1933 tarihli toplantısında, alınan bir kararla Dârü'l-Fünûn kapatılarak yerine ve yeni programa göre İstanbul Üniversitesi'nin kurulması kararlaştırılmıştır. Binin üstünde üniversite hocası, kendilerini sokakta bulmuştur bir gecede ne yazık ki...

İstanbul Üniversitesi bünyesinde kurulan Edebiyat Fakültesi'nin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, başlangıçta kürsüler bir arada ve birliktedir. Ancak 1939 yılında bir taksimata gidilerek dört kürsü (ana bilim dalı) oluşturulur. Başında da Prof. Dr. Fuad Köprülü bulunmaktadır.

Konumuz olan Yeni Türk Edebiyatı kürsüsü bu şekilde kurulmuş olur. Edebiyat Fakültesi'nin diğer bölümleri gibi Almanya Nazi idaresinden kaçan hocalara kucak açar ve yeni bazı açılımlar yapar. Edebiyat Fakültesi'nin bu sıçrayışı, o günkü hocalara borçludur kuşkusuz. Hatta Prof. Dr. Mehmet Kaplan

Hoca'nın "Şiir Tahlilleri" adındaki eserini kalem alması ve eserin bu alanda bir ilk kabul edilmesi, Almanya'dan gelen ve Edebiyat Fakültesi'ne yerleşen profesörlerin bilgi ve rehberliği sayesinde olmuştur.

Klasik bir akış içerisinde devam eden geleneksel Divan edebiyatımızın, gündemde olduğu çağlarda, edebiyatın dönemlere ayrılarak ele alınmasına pek ihtiyaç duyulmamış veya düşünülememiştir. İsimlendirme, daha çok asırlara bölünerek ve bu anlayış dairesi içinde olmuştur hep.

Yeni Türk Edebiyatı

Edebiyat tarihi, bir dönemin fikir ve zihniyet dünyasının metinler ve o metinlerin sahibi zihinler üzerinden takip edilerek dönemin özelliklerinin ortaya konulmasıdır aslında. Bir devrin panoramasını veren edebiyat tarihi, birçok nevi gibi Tanzimat Dönemi Edebiyatı ile görülen "yeni" bir isim olur.

İsimlendirme ya da dönemlere bölünerek edebiyata bakma anlayışı, dairenin dışına çıkmakla ancak mümkün olabilmıştır. Şinasi'nin 1859'da yayımladığı "Tercüme-i Manzûme" adlı eseri ile başlatılan Yeni Türk Edebiyatı, edebiyatta geleneksel dairenin dışına çıkılmasının bir bakıma başlangıcıdır.

Değişim, farklılık ve peş peşe gelen "yeni"ler, bütünü parçalamış, dairenin içini ve dışını birbirinden ayırmıştır sanki. Bu noktadan itibaren de dışarıdan bir bakışla görülmeye maruz kalan Divan Edebiyatı "Tezkire" ve "Hâl Tercemeleri" dışında bir şiir-şair incelemesine tabi tutulmaya başlanmıştır.

Tezkirelerin ihtiva ettiği birkaç satırlık subjektif sanat anlayışı ve üslup değerlendirmeleri ile şair hayatına dair verilen ve bazen realiteden uzak bilgiler, modern anlamıyla edebiyat tarihini karşılayamaz bir durumda olduğu öne çıkar.

Edebiyat tarihi çalışmaları 19. yüzyıl ile birlikte edebiyatımızda bir kırılma ve bir noktaya evrilir. 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Batılılaşma serencamının, Gelenek-Batı arası sıkışmışlığın, çatışmanın ve hatta Batılı düşünce yansımalarının bir bakıma yol alması şeklinde de değerlendirilebilir.

Geleneksel akışın bir noktada kesilmesini ve başlamasını ifade eden ve günümüze kadar süren Yeni Türk Edebiyatı, değerli araştırmacı, akademisyen ve hocalar tarafından değerlendirilmiş ve onlar sayesinde gerçek kaidesine oturmuştur.

Yapmış olduğu çalışmalarıyla akademik hayatta Yahya Kemal Beyatlı-Ahmet Hamdi Tanpınar-Mehmet Kaplan ve Kaya Bilgegil zincirinin son halka ve temsilcisi olarak kabul edilen Orhan Okay, okuduğu ve mezun olduğu İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeni Türk edebiyatı bilim dalına, hayatının sonuna kadar ne yazık ki hiçbir zaman dönemeyecektir. Bunun tabii ki çeşitli nedenleri vardır... Anlatılacaktır bizim yazının sonlarında...

Yahya Kemal Beyatlı

Yahya Kemal Beyatlı, Dârülfünûn'un Edebiyat Bölümü'nde (1916-1919) Tarih, Medeniyet Tarihi, Garp Edebiyatı ve Türk Edebiyatı gibi dersleri verir. Kendisi büyük bir şair olmasına karşılık, öğretim üyeliği konusunda, yani öğrencilere ders vermede pek başarılı olamaz.

Yahya Kemal, Necip Fazıl'ın hocasıdır. Yazdığı ilk şiirini, İkdam Gazetesi'ne götürerek orada yazı yazan Yakup Kadri'ye göstermek ve ulaştırmak ister. Necip Fazıl, Yakup Kadri'yle karşılaşma ve tanışmasını detaylı bir şekilde anlatır ve Yahya Kemal ile onu mukayese etmeğe çalışır. "Kalem kaşları, açık alnı, vakarlı çizgiler taşıyan yüzüyle Yakup Kadri, üzerimde iyi bir tesir bırakmıştı" diyor Necip Fazıl ve onda, Bahriye Mektebi'nden hocam ve sonraları ahbabım Yahya Kemal'in ya dalgın ve unutkan yahut yılışık ve lâübalı hali, yüzünden eser yoktu."

Yahya Kemal'i çok iyi tanır Necip Fazıl... Çünkü Yahya Kemal'in kendisi Heybeliada Bahriye Mektebi'nden onun hocasıdır. Şöyle anlatır hocasını Necip Fazıl: "Her derste hangi bahis üzerinde kalındığını sorar ve o bahsi başından alıp aynı noktaya getirir ve bırakır.

Ondan sonraki derste aynı soru:

-Nerede kalmıştık?..

- Fatih ayağını özengiye atarken boru (zil) çalmıştır.

-Ha evet, devam edelim!..

Fakat Fatih beyaz ata binemeyecek, ayağını tam özengiye atıp sıçrayacağı sırada boru (zil) çalacak ve Yahya Kemal, fesinin üstüne heybetli bir selam kondurarak girdiği dershaneden kaçak bir selamla fırlayıp gidecektir.

O, derslerini bitirince okulun kayıkhane kısmında bekleyen iki çifte futaya (kayığa) atlar ve karşıya Büyükkada'ya geçer.

Nazım Hikmet'in annesi Büyükkada'da oturuyor ve halkın kemiksiz dili bu ya, Yahya Kemal ona sevdalı.

Necip Fazıl anlatmaya devam ediyor. Asıl yaramazlık da buradadır işte: Birkaç ders gelmedi. Okulda bir uğultu:

-İntihara kalkışmış!..

Bekledik. Geldi. Beti benzi uçuk...

Plan gereği ben ayağa kalktım.

-Ne istiyorsunuz?

Müsaade ederseniz bir dilekte bulunacağım!

-Neymiş o dilek?

-Teessür (üzüntü) beyanı

-Ne teessürü efendi?

-İşittiğimize göre intihara teşebbüs etmişsiniz. Teessür beyan eder, sağlık dilerim.

Masasına çöktü, önüne kâğıt -kalem aldı ve "Silk-i Celil-i Askeri" (Yürürlükteki Askeri Kuralı) ile uyuşmaz hareketimden dolayı beni rapor etti.

-İsminiz?

-Necip Fazıl...

Numeronuz kaj?

(Numaraya numero der ve bazı kelimelerde "Ç" harfini "J" diye söylerdi.)

-1054...

-Kaj?

-1054...

O gün Fatih Sultan Mehmed'in ata binmesine lüzum kalmadı. Hamdullah Suphi'nin anlatışıyla" Türk Şiiri'nin ince ve titiz nakışlarla gergefleyen şair" sınavtan çıkıp gitti. (Kısakürek, 1984: 182)

Necip Fazıl'ın çıkarmış olduğu "Ağaç" dergisinde, Yahya Kemal'in esprilerine de yer veren Necip Fazıl, bu esprilerden Necip Fazıl ile ilgili olanı şöyledir: "Bir gün Ahmet Hamdi (Tanpınar) ve Yahya Kemal (Beyatlı) İspanya hakkında konuşurlar, Yahya Kemal der ki:

"Monşer! Orada asayiş olmasına imkân var mı? Orada her vatandaş bir Necip Fazıl'dır."

Hocası da olsa, kendisinden yaşça büyük de olsa, Necip Fazıl, biraz da "ben" kokan ifadelerle, Yahya Kemal hakkında hükmünü vermiştir artık. "Yahya Kemal, etrafında kalabalık bir hayranlar zümresi, Sultanahmet Bahçeleri'nde ve Şadırvan karşılarında, herkese yeni bir dil, yeni bir estetik, yeni bir nefes halinde görünen bir edayı yaşatıyordu. Sanki Yahya Kemal'den dinleyen, onu ilk defa anlamış, bir camiye Yahya Kemal'le giren, onu ilk defa görmüş, tarihi ondan okuyan, onu ilk defa öğrenmiş sanılıyordu. Yahya Kemal, cemiyetlerde, böyle bir telkin ve sihir kabiliyetini yaşatıyordu. Fakat ne bir fikir ne bir sentez ne bir sistem... İstanbul'un en iyi konuşanlarından biri farz edilen bir sanatkârın, sanat davası üzerinde, hikâyeden, nükteden, paradokstan gayri bildirecek tek kelimesi olmamasına ne buyrulur?"

Necip Fazıl, Yahya Kemal ile ilgili bazı gerçekleri dile getirirken şöyle kalem oynatır: "Uzun yıllar içinde yoğrulduğu Paris'te, zevkini ferdi ve milli şartların ve bütün maziyle (geçmişle) bütün hali (şimdiki zamanı) Batıyla Doğu arasındaki dünya çarpışmasında yavaş yavaş kandilleri sönmeye başlayan Şark Kubbesi'nin bu acıklı kederi, genç şairin içini ürpertilerle doldurmuş, Doğu geçmiş zamanların buğusu altında silinen mabetleri ve sebilleriyle, hanları ve

saraylarıyla, kalyonları, bahçeleri ve ziyafetleriyle bu teessür çekmecesini ağzına kadar doldurmuştur” der Üstad...

Necip Fazıl’ın son hükmü: “Bütün ruh ve fikir kaynaklarında tezin en sık olduğu yerde oyun, sistemin eksik olduğu yerde mezhep, imanın eksik olduğu yerde rintlik, noksanı telafiye memur olmuştur.”

Kuşkusuz, bir şair olarak büyük özelliklere sahiptir Yahya Kemal... Ancak öğretim üyesi olarak Üstad Necip Fazıl’ın da değindiği gibi pek başarılı değildir. Diğer yandan Sezai Karakoç, onun şairliği konusunda oldukça övücü ifadeler kullanır. “Edebiyatımızı, Batılılaşma bataklığından ilk kurtarma devrimini yapan, hem de hiçbir devrim kılığı, iddiası ve teoriği olmaksızın Yahya Kemal’e nasip olmuştur.

Yahya Kemal, yeni bir anlayış içinde Batı edebiyatını ta özünden kavrayarak, Divan edebiyatına yönelerek, onu da çağdaş ve yeni bir sesle günümüz içinde devam ettirmenin ısrarlı ve kararlı, bilinçli ve bilgili bir ustası olarak gözüktüğünden bu yana, edebiyatımız, en az bütünüyle Batı tarafından kurutulma ve yutulma riskini atlatmıştır.”

Ahmet Hamdi Tanpınar

Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal’in öğrencisidir ve sonradan onun başlattığı Yeni Türk Edebiyatı bilim dalında faaliyet göstererek, Yeni Edebiyat ekolünün (kürsüsünün) en güçlü sesi olmayı başarmıştır.

Yahya Kemal, 1933 yılından sonra isim değiştirerek Edebiyat Fakültesi adını alan ve faaliyetlerini sürdüren bu fakültede, fiilen görev almasa da manevi olarak bu bölümün piri ve destekleyicisi olmuştur daima.

Edebiyat Fakültesi’nde öğrencisi olduğu Yahya Kemal Beyatlı’dan çok etkilenen Ahmet Hamdi Tanpınar, ilk eserlerinde Yahya Kemal’den çok Ahmet Haşim’in izleri görülür.

Necip Fazıl: “Üniversitede Ahmet Kutsi Tecer ile Ahmed Hamdi Tanpınar, arkadaşlarım... Ahmet Edebiyat Fakültesinde ve bizden daha eski... Ahmed Hamdi’nin lakabı “Kırtibil Hamdi”... Kutsi lakapsız...” der.

“Ahmed Hamdi’yi Üniversitede gözüm hiç tutmadı” diyen Necip Fazıl, onu şu şekilde tavsif eder: “Mistik şair (Kendisi), Ahmet Kutsi Tecer ve Ahmet Hamdi Tanpınar mayonezinin üçüncü unsuru Ahmet Hamdi, kendi, âleminde, kozası içinde, dışarıyla teması seyrek gayet yavaş ve pasif ama muhakkak ki soylu bir tekâmül içinde mesafe almakta, titiz ve zevkli mizacını hikâye ve romanda da gösterme yolunda ilerlemekte...

Ne var ki şiir adına nakış yerine kütük, yani muhteva kıymetini başa alamadığı ve hünerli bir nakışçı olan Yahya Kemale bu yönden bağlı olduğu için tıknefeslikten kurtulamıyor ve bu hal içinde, tıpış tıpış son durağına doğru yürüyor... Bu durak bir tükeniştir. (Kısakürek, 1987: 210)

Ahmet Hamdi Tanpınar, 1939'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde yeni kurulan Türk Edebiyatı kürsüsü profesörlüğüne getirilir. 1942 ara seçimlerinde CHP'den Maraş Milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girer ve üniversitedeki görevinden ayrılır. 1946 seçimlerinde tekrar aday gösterilmeyince bir süre Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişliği yapar. Güzel Sanatlar Akademisi'nde tekrar derse girmeye başlar. 1949'da da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne döner. Bu görevdeyken 24 Ocak 1962'de İstanbul'da yaşamını yitirir.

Tanpınar'ın bu kürsüde göreve başlaması, hayırlı ve isabetli olmuştur. Yetiştirdiği öğrenciler ve amfide verdiği dersler yanında, bir ilk sayılan "19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi" isimli kitabı oldukça önemli olmuştur öğrenciler için...

Geleneksel Divan Edebiyatı akışının bir noktada kesilmesini ifade eden Yeni Türk Edebiyatı, genel bakışla hazırlanan edebiyat tarihi kitaplarının en renkli ve sosyal içerikli bölümlerini oluştururken, 19.yüzyıl ile başlayan bu dönem bağımsız edebiyat tarihi çalışmaları olarak da karşımıza çıkar.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi" adlı eseri, yazarının tamamlayamadığı fakat basılan kısmı kadarıyla bile Yeni Türk Edebiyatının başucu kaynaklarının başında gelen bir eserdir.

Tanpınar'ın yalnızca bir araştırmacı bakışına tabi tutmadan kendi fikir, sanat anlayışı ve birikimiyle yoğurduğu ve yorumlamalara tabi tuttuğu bu edebiyat tarihi çalışması, edebiyat tarihçiliğimizde önemli bir yeri vardır.

Eserin başında, 19. yüzyıla gelinceye kadarki klasik edebiyatımız hakkında bilgi ve görüşlere yer verilmesi, Yeni Türk Edebiyatının oluştuğu zemini kavramak ve bu edebiyatı "yeni" bağlamında konumlandırabilmek bakımından önemlidir.

Yahya Kemal'in İstanbul'la özdeşleşen bir şair olduğunu vurgulayan Orhan Okay: "Yahya Kemal kültürel devamlılığı 'imtidat' (uzama), öğrencisi Tanpınar ise 'devamlılık' ile savunmuşlardır. Yahya Kemal "devam ederek değişmek, değişerek devam etmek" fikriyle geleneğin yenilenmesini önermiş oldu. Tanpınar'a göre Yahya Kemal bize yeninin kapısını açan biridir. Yahya Kemal, şiire kendi ifadesiyle 'beyaz ve çıplak Türkçe' ve klasik şiirimizin sesiyle girmiş bir şairimizdir.

Orhan Okay'ın hayatında Ahmet Hamdi Tanpınar'ın büyük bir önemi vardır. Onun hakkında bir eser yazarak bir bakıma bağlılık ve vefasını da kanıtlamıştır.

Prof. Dr. Mehmet Kaplan

Orhan Okay'ın esas hocası olan Prof. Dr. Mehmet Kaplan, 18 Mart 1915 yılında Eskişehir/Sivrihisar'da dünyaya gelir. Sivrihisar İlkokulunu bitirdikten (1928) sonra ailesiyle birlikte il merkezi Eskişehir'e yerleşir. 1935 yılında Eskişehir Lisesini bitiren Mehmet Kaplan, öğretmenlerinin yönlendirmesiyle İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümüne girmek üzere

İstanbul'a gider. Ancak okumaya başladığı Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün yanı sıra, yardımcı disiplin olarak felsefe, psikoloji ve sosyoloji derslerine devam ederek mezun olur.

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Hoca olan Reşit Rahmeti Arat'ın temin ettiği bursla 1936 yılında Almanya'ya giderek Almanca öğrenir. Bu dönemde, lise yıllarında başladığı Fransızcasını ilerletmek için tercüme yapar. Almanya'dan döndükten sonra, "Eşrefoğlu Rumî-Hayatı ve Eserleri" adlı bir çalışma hazırlar.

1939 yılında "Emir Sultan" adlı lisans teziyle fakülteden mezun olur. Aynı yıl, Prof. Dr. Fuat Köprülü tarafından asistan adayı olarak fakülteye alınır. Köprülü siyasete atılarak fakülteden ayrılınca, yerine atanan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın asistanı olur. "Namık Kemal: Hayatı ve Eserleri" (1942) adlı tezle, Türkiye'de Ali Nihat Tarlan'dan sonra ikinci "edebiyat doktoru" unvanını alan isim olur.

Aynı yıl, edebiyat öğretmeni Behice Moyuncur'la evlenir. 1944'te "Tevfik Fikret ve Şiiri" adlı teziyle doçent olur. 1944-46 yılları arasında Büyükçekmece Ortaokulu ve Konya Askerî Ortaokulunda vatanî görevini yerine getirir.

Kaplan, Tevfik Fikret hakkındaki tezi ile 1946'da doçent olur ve akademik basamaklarından hızlı tırmanarak, 1949 yılında fakülte kontenjanından bir yıllığına Fransa'ya gönderilerek, Sorbonne Üniversitesinde ders, seminer ve konferansları izler ve ilmî çalışmalar yapar.

Bir gün Paris'te yolu Eski Türk Edebiyatı öğretim üyesi Abdülkadir Karahan'la kesişir. Orada senli benli olurlar. Ve bir gün merak sâikiyle birlikte kiliseye giderler. Karahan, yaradılışı gereği girdiği her toplum, yer ve toplantılarda daima ön safta bulunmayı ve ön safa geçmeyi tercih eder, tercih değil bir huy haline getirmiştir bu durumu.

Karahan, kiliseye girer girmez hemen ön safa geçer. Biraz sonra ayın başlayınca papaz, ön safta oturan Abdülkadir Karahan'ı Hıristiyan sanarak onu kutsar. Profesör Kaplan Hoca, bu anekdotu Karahan'ın odasına geldiği bir günde, odada oturan ben ve asistan Türkay Gültekin'e dönerek: "Çocuklar! Biliyor musunuz? Hocanızla Paris'te kiliseye girmiştik ve ön safa geçtiği için Papaz tarafından kutsandı" demişti.

Karahan büyük bir öfkeyle ayağa kaldırarak: Bana bak Kaplan, senin tüm hatalarını ortaya dökerim" demişti.

Kaplan, 1950 yılının Temmuz ve Ağustos aylarını Londra'da geçirir. 1953 tarihinde "Şiir Tahlilleri I (Akif Paşa'dan Yahya Kemal'e)" adlı takdim teziyle profesörlüğe yükselir.

1958 yılında eğitim ve öğretime başlayan Atatürk Üniversitesi'nin kurucu öğretim üyeleri arasında gönüllü olarak yer alan Mehmet Kaplan, bu üniversitede Edebiyat Fakültesi kurucu dekanlığını yapar.

1958-1959'da Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde dekanlık ve rektör vekilliği görevlerinde bulunur. Kaplan, Erzurum'da iken başına giydiği "bere" ile basına malzeme olur ve gazetelerin diline düşer. Bu konuda Türkiye'de yer yerinden oynar.

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde 2 yıl görev yapan ve burada Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kuran Kaplan, 1960'ta İstanbul'a döner. Türk Halk Edebiyatı sahasında ilk çalışmaları burada başlatarak asistanlarıyla birlikte derlemelerde bulunur.

Kaplan İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde

1962'ye kadar Tanpınar'la beraber çalışır bu fakültede. Prof. Dr. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın vefatı üzerine Yeni Türk Edebiyatı kürsüsü başkanlığına getirilir. 1963'te Tanpınar'ın ölümünden sonra onun bütün şiirlerini psikolojik yöntemlerle incelediği "Tanpınar'ın Şiir Dünyası" başlıklı eserini yayımlar. 1965'te "Cumhuriyet Devri Türk Şiiri" olarak da bilinen Şiir Tahlilleri'nin ikinci cildini, 1967'de çeşitli konulardaki denemelerinden oluşan "Nesillerin Ruhunu", 1969'da "Büyük Türkiye Rüyası"nı, 1979'da "Hikâye Tahlilleri"ni ve 1981'de "Tip Tahlilleri"ni yayınlamayı başarır... Abdullah Uçman'a göre 25 öğrenciye doktora hocalığı yapmıştır ki bu bir rekordur.

Kaplan, bir yazısında Fransız Filozof Alain'nden "mürşidim" şeklinde bahsetmektedir. Benim 1967-1971 yılları arasında öğrencilik yaptığım yıllarda hemen hemen birçok dersinde "Üstadım Allan" diye söze başladığı ve onun en ünlü şu sözünü aktarırdı. "Daima hakikat peşinde olun ve hakikate giden en uzun yolu tercih edin."

Konumuz olan Orhan Okay'a yazdığı mektuplarda bunu tavsiye eder hep. Fikri hayatında Ziya Gökalp, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mümtaz Turhan ve Nurettin Topçu'dan etkilenmiştir. Yahya Kemal ve Tanpınar çizgisini devam ettiren bir isimdir. Metin tahlili metodunu ilk kullanan edebiyat kuramcısıdır.

1966'da eşi Behice Hanım'ı kaybeden Mehmet Kaplan, altı ay kaldığı Avrupa'dan döndükten sonra (1967) Basın İlan Kurumu Genel Kurul üyeliğine, 1973'te İstanbul Üniversitesi Senatosu üyeliğine, 1974'te Türkiyat Enstitüsü müdürlüğüne seçildi.

2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu gereğince, üniversite bünyesinde yapılan değişiklik üzerine, 1982'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanlığına ve 1983'te ikinci defa Türkiyat Enstitüsü (yeni adıyla Türkiyat Araştırma Merkezi) müdürlüğüne atanır.

Aynı yıl Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yüksek Kurul üyeliğine seçilen Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Kültür Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilâtı tarafından kurulan kültür, dil ve edebiyat komisyonlarının hemen hepsinde görevler alır.

1984 yılı başında yaş haddinden emekliye ayrılan Mehmet Kaplan, ölümüne kadar (26 Ocak 1986), Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde lisans, yüksek lisans ve doktora dersleri vermeye devam etti. Mezarı Karacaahmet Mezarlığındadır.

Kaya Bilgegil

Orhan Okay'dan on yaş kadar büyüktür Kaya Bilgegil... Onunla yolları Erzurum Üniversitesi'nde kesişir ve yıllarca beraber çalışırlar... Edebiyat Fakültesi'nin soğuk odalarında demli çayları yudumlamak nasip olur ikisine de...

1921 yılında Sivas'ın Gürün ilçesinde doğup 1987'de İstanbul'da vefat eden ve daha çok edebiyat araştırmacısı kimliği ile tanınan Prof. Dr. Mehmet Kaya Bilgegil, aynı zamanda bir şair ve nesir üstadıdır.

1970'li yıllarda öğrencilerinden biri de Prof. Dr. Belkıs Gürsoy'dur. Hocasını şöyle tanımlar bu vefalı öğrencisi: “Her biri Anadolu'nun bin bir köşesinden gelmiş, “mührü bozulmamış” birer vatan çocuğu olan talebelerini, bir baba şefkatiyle sever, kimin başı daralsa yardımına koşardı. O, kendisinden korkulan fakat yine de gölgesinde huzur bulunan gerçek bir babaydı. Onun gönlü “büyük sahra”ydı. Orada kim olursa olsun herkese yer bulunurdu.

Bir gün Hocamız “hocalık, mesleklerin en mübareğidir, nebilerin, peygamberlerin, velilerin mesleğidir” demişti. O, sadece ilmi ve irfanı ile değil, insanî yüreği ile de hocaydı. “Evladım, hayatınızı fiyatlar cetveline göre değil, kıymetler cetveline göre ayarlayın” demişti. Kendisi de öyle yapıyordu. Hesapla, fiyatla hiç alâkası olmadan yaşar, cebinde hiç parası yokken dahi arkadaşlarını yemeğe götürürdü. O, kelimenin tam manasıyla bir gönül adamıydı. Taşkın zekâsına rağmen, hayatını hislerine göre tanzim ederdi.”

Prof. Dr. Belkıs Gürsoy, şöyle bir tespitte bulunur: “İstanbul'a geldiği zaman taşralılığı bırakıp şehirli bir Osmanlı olmaya karar vermiş olmalıydı. Osmanlı'nın beş asrında büyüdü imbiçlerden süzerek terkip ettiği zarafet iksiri, bu şehre doğudan, batıdan gelen birçok yabancı gibi onu da sermest etmiş olmalıydı.

O yıllarda her öğrencinin, özellikle taşralı öğrencilerin heves ve cesaret edemeyeceği bazı sanat ve edebiyat çevrelerine giriyor, sur içinde Darü't-talim Kırathanesi'nden, Küllük'e İbnü'l-Emin Konağı'ndan, Yavru'nun Çayhanesi'ne kadar kahvehane ve meclisleri, Beyoğlu'nda Markiz, Löbon, Haylayf gibi daha şık ve Avrupaî köşeleri. Yahya Kemal'in ikamet ettiği Park Otel'i, bütün bunlara ilâve olarak alaturka ve alafranga “harabat”ları dolanıyordu. Böylece Kabataş Lisesi'nden başlayarak Edebiyat Fakültesi ve Yüksek Öğretmen Okulu öğrencilikleri sırasında Osmanlı'nın son nesline mensup pek çok insanı tanıyarak o neslin konuşma, nükte sarf etme hatta oturma adabını, şüphesiz Tanzimat'tan sonra biraz Avrupailemiş olan tarzlarıyla takip ediyordu.

Buna başlangıçta özentî ve taklit de diyebilirsiniz. Fakat hangi kültürde taklitler, tesirler bulunmaz? Onun da bu arayışlarda kendine göre bir terkip bulmuş olduğunu zannedirim. Böylece çok itinalı olan kıyafetinden, tavır ve hareketlerinden konuşma tarzına kadar Osmanlı protokolünün, burada daha da

isabetli olacak bir terimle Osmanlı teşrifatının son temsilcilerinden biri oldu, bir İstanbul efendisi oldu. Yukarıda bahsettiğim saygı mesafesi zannederim bu tavrından, bu tavrının etrafındakiler tarafından kısa zamanda fark edilmesinden kaynaklanıyordu.

Orhan Okay Hoca, Silik Fotoğraflar adıyla yayımlanan kitabında Bilgegil'i anlatamaya şöyle devam ediyor: "M. Kaya Bilgegil'in belki yakınlarının bileceği bu şahsiyetinin dışında üniversite hocalığı ve ilim adamı hüviyeti de bahsedeceğim hasletlerden biridir." der.

Hocanın binlerce öğrencisi olmuştur ve sayısı kabarık asistanları ve doçent, profesör meslektaşları... Onunla yaşanmış nice hatıralarını anlatanları dinledikçe, yazdıklarını okudukça tanıdığım Kaya Bilgegil'in bilmediğim yanlarını, meziyet sayılacak hareket ve davranışlarını öğrendikçe, sevgim, saygım daha da artmakta. Orhan Şaik, Ârif Nihat gibi edebiyatımızdaki zirveleri, isimlerini yazıma başlarken saydığım onca sanat ve bilim adamı da hatıralarıyla bende yaşıyorlar... Hayatlarıyla ilgili olarak bilmediklerimi duydukça, okudukça, onlara sevgim, saygım daha da artıyor; kendimi bu insanlara yakın hissediyorum.

Dar bir alanda ihtisas sahibi olmak yerine diğer disiplinlere yabancı kalmamak gerektiği kanaatinde olan Kaya Bilgegil Türk edebiyatının çeşitli alanlarına ilgi duyduğu gibi ayrıca edebiyat ve siyaset tarihimizi ilgilendiren arşiv vesikaları üzerinde de önemli çalışmalar yapmıştır. Ziya Paşa hakkında hazırladığı monografisi ve özellikle Yeni Osmanlılar üzerindeki çalışmaları onun bu taraflarını aksettiren örneklerdir. Yerli arşivimizin yanı sıra Avrupa arşivlerinde de araştırmalarda bulunan Kaya Bilgegil Yeni Osmanlılar tarihine de değerli bilgiler kazandırmıştır.

Mehmet Cemal Çiftçigüzeli, değerli bir yazardır. Askerliğini (1969) Erzurum'da yapmıştır. O dönemde Edebiyat Fakültesi öğretim üyeleriyle senli benlidir ve yakın dirsek temasındadır. Mehmet Cemal, Şöyle anlatıyor o dönemin hocalarını: "Beni en fazla etkileyen bir İstanbul Beyefendisi edebiyatçı, mütefekkir Prof. Dr. Kaya Bilgegil olmuştur. Karşısında kim olursa olsun gerek engin bilgilerinden ve gerekse asaletinden etkilenmemeniz mümkün değildi. İkramıyla bile mahcup olduğunuzu hissederdiniz. Mükrim bir insandı. Bekârdı. Kilisli Fahriye adında genç kıza âşık olduğunu, ama ona hiç açılmadığını, sevgisini hep yüreğinde taşıdığı için evlenmediğini söylerdi (Çiftçigüzeli, 2020: 393).

Prof. Dr. Karahan, Prof. Dr. Kaya Bilgegil ile Fransa'da eşzamanlı olarak karşılaşır ve orada birlikte aynı kütüphanede çalışmalar yaparlar. İhtimal ki, iki bilim adamımız, üniversite adına ve bu kurumdan para alarak yurtdışı bilimsel araştırmalar yapmak üzere Paris'e gitmişlerdir.

Prof. Dr. Karahan'ın alanı farklıydı. Eski Türk Edebiyatı öğretim üyesiydi. Profesör Kaya Bilgegil'le Paris'te ne şekilde rastladığını ne şekilde karşılaştıklarını ve ne şekilde buluştuklarını pek anlatmazdı. Yalnız ve yalnız kendisiyle dolu, kafasının her köşesi kendisine göre belli bir çıkara ayarlanmış

ve kendisi için yaşayan Prof. Dr. Karahan'la hiçbir insanın uzun süre arkadaşlık yapması pek mümkün değildi ve hiçbir zaman uzun süre arkadaşlık yapıldığı görülmemiştir.

Biraz da Kaya Bilgegil'i yakından tanımaya çalışalım. Her tipten ayrı tat alan ve değişik kesimlerden arkadaşı olan bir hocaydı Bilgegil. Tam bir Osmanlı beyefendisi idi. Öylesine güzel, öylesine edibâne ve öylesine saf bir Osmanlıca ile konuşurdu ki beğenmemek hiç mümkün değildi.

Bazı profesörlerdeki zoraki nezakete karşılık Kaya Bey, baştan aşağı bir saffet, incelik, nezaket ve nezahet timsali idi. Bir yazarın ifadesiyle "Kaya Bey Doğu ve Batı hesaplaşmasında, sağcılık ve solculuk mücadelesinde oltanın ucundaki solucan ölüsüne koşan sersem ve avanak balıklardan değildi. Çurçurlar zümresi içinde Kaya Hoca, hikmetlerini ve veciz sözlerini ile kavurmaya ve ortaya koymaya bayılırdı. O dönemde edebiyat yolculuğu yapan ve Halk edebiyatı kürsüsünde Doçent olan Dr. Muhan Bali (Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde Edebiyat Fakültesi Halk Edebiyatı bilim dalında çalışan öğretim üyesiydi) için Kaya Hoca:

"—Muhan, sağ konuşsa da kalbi soldadır " dermiş.

Prof. Dr. Bilgegil, sık sık İstanbul'a gelirdi ve edebiyat Fakültesi'ne uğrardı. "Üniversite çevresinde bulunmasaydınız dediğimde, derin bir ah çeker ve bu söz üzerine:

"- Bir Varmış, Bir Yokmuş" derdi. Belki bu sözleri Paris'te yaşadığı günleri kast ederek söylemişti.

Kaya Bey, Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde Yeni Türk Edebiyatı derslerini okutan bir hocaydı. Yani Tanzimat'tan başlayan ve günümüze dek süren ve gelişen çizgide seyreden bir edebiyat hocasıydı...

Çok az ve öz konuşan, geçmişin veriminden ve kültüründen bahseden bir Hocaydı Kaya Bilgegil... Paris günleri için:

"-O da bir zamandı" diyordu.

Gerçekten çok ilginç bir cümleydi bu... Gözleri sürekli derine dalıyordu. "Bibliotek Nasyonal"de çalışırken, Ziya Paşa ile ilgili çok orijinal ve yeni bazı vesikalar bulur. "Öylesine dinamik ve enerjik idik ki, bitmek, pörsümek ve tükenmek diye bir şey kabul etmiyorduk." diyordu o günleri için.

Kaya Bey, "Nasyonal Biblioetek"de bulduğu bu vesikaların varlığından Karahan'ı haberdar eder. Karahan, mal bulmuş mağribi gibi hemen üstüne atlar ve Kaya Bey'e:

"Türkiye'ye döndüğümüzde bunları birlikte yayımlayalım" der. "Edebiyat dünyasında fırtınalar koparırız" teklifi karşısında Kaya Bey ne desin zavallı!..

Orijinal vesikaları bulan kendisi, kopyalarını alan kendisi, ne diye Karahan'ı ortak etsin. Zavallı Kaya Bey, bunu yapabilir miydi? Dünyada en zor

şey birinin ağzına düşme, kasırgaya göre göre tutulma değil midir? Bir Fransız yazarı ve edibi Victor Hugo için şöyle dermiş:

Ahmet Karahan öyle bir deliydi ki kendisini Victor Hugo zannedirdi. Tam da Karahan Hoca'yı tarif eden ve tanımlayan bir söz...

Gel zaman git zaman Kaya Bilgegil, Türkiye'ye döner bu vesikaları yayınlara. Kıyamet kopar o zaman. Karahan söylemediğini bırakmıyor çok uzun bir dedikodu ve dargınlık döneminden sonra barışıyorlar veya barışır gibi görünüyorlar. Ne diyelim "Gazetecilerin Sultanı (Şeyhu'l-Muharririn) diye bilinen Burhan Felek ne güzel söyler: "Dünya için neden adına 'deni' demişler? Çünkü dünya kelimesi "deni"den gelir de ondan...

Çok mükemmel bir toplumun içindeki bazı aydınlara karşılık, ihtirash ve kıskanç tipler de var olmuştur daima. İçten pazarlıklı olanları da... Bilimi ayağa kaldırmaya görevli tipler yanında, bilimi katletmekle görevli olanları da vardır kuşkusuz.

Kaya Bey'in alanı Yeni Türk Edebiyatı idi. Karahan Hoca'nınki ise, Eski Türk Edebiyatı... Buna rağmen, öfke ve kinden gözleri kan çanağına dönmüş olan Karahan, sırası gelsin, gelmesin, sözü mutlaka Kaya Bey'e getirerek:

"- Bana ihanet etti. Benden habersiz vesikaları, yayınladı." derdi. Bir öykü anlatılır 1940'lı yıllara ait... Ethem İzzet, Milliyet Gazetesi'nde yazı işleri müdürü iken, Nurullah Ataç'a 25 Lira borç vermiş. Bir romanı çıkıp da Nurullah Ataç'tan eserini övmesini istemiş, bu 25 liralık borca karşılık. Şanlı tenkit otoritesi, onu boş vermiş. Bunun üzerine de Ethem İzzet, 25 lirayı Ataç'tan geri istemiş...

M. Orhan Okay

Orhan Okay'ın hocaları olan Tanrınar, bir sanat adamı, Mehmet Kaplan bir bilim adamı ve eleştirmen, Orhan Okay ise, bir gönül adamıydı denilir hep... M. Orhan Okay, 26 Ocak 1931 yılında İstanbul'da dünyaya gelir. 1955 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirip öğretmen olarak göreve başlar ve Artvin lisesinde edebiyat öğretmenliği yapar. Ardından da Diyarbakır lisesinde iki yıl çalıştıktan sonra Erzurum Atatürk üniversitesine Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsü'ne asistan olur. 1963 yılında doktor unvanını alır, 1975 yılında doçent ve 1988 yılında da profesör olur.

M. Orhan Okay 1994 yılında kadar Erzurum Üniversitesi'nde, daha sonra ise Sakarya Üniversitesi'ne geçer. 1996 yılında da emekli olup Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi'nde öğretim üyesi ve Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinde redaktör olarak çalışmaya başlar.

Benim fakültede görev yaptığım 1980'li yıllarda, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk edebiyatı Kürsüsü'nün başkanı Prof. Dr. Mehmet Kaplan Bey'di. Birol Emil, bu kürsüde erkek asistanlık tahtında oturuyordu, bayan

asistanlar ise, İnci Enginün ve Zeynep Kerman'dı. Daha sonra aynı kürsüye Necat Birinci ve Kazım Yetiş alındılar.

Ancak üçlü grup, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat fakültesine transfer olacaklar ve Orhan Okay'ın Erzurum'dan İstanbul'a gelme arzu ve isteği karşısında aşılmaz bir duvar öreceklere ve bu fakülteye gelmesine şiddetle karşı çıkacaklardır.

İstanbul-Taşra Ayrılığı

Kıskançlık duygusu atalarımızdan miras kalmıştır bize... Atalarımıza da Bizans'tan geçmiştir herhalde... Osmanlı, Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemi derken günümüze kadar yansıyarak sürecektir bu duygu... Konuya açıklık getirmek bakımından Tanzimat dönemine bir göz atmamızda yarar vardır. O dönemin iki önemli aydını ve şairidir Namık Kemal ve Ziya Paşa...

Zamanlarındaki idare düzeniyle mücadele etmekte beraber hareket ederler bu ikili... İş şiir, sanat ve edebiyata gelince durum değişir hemen... "Harabat", Ziya Paşa'nın Avrupa'dan döndükten sonra düzenlediği ve 1875'te İstanbul'dan basmayı başardığı 3 ciltlik değerli bir antolojidir. İçinde Türkçe, Arapça, Farsça ve Çağatayca yazılmış şiirlerden seçmeler yaparak düzenlenmiştir Ziya Paşa... Bir "MUKADDİME" yani bugünkü deyimıyla "ÖN SÖZ" ile başlar bu antoloji ve manzum bir edebiyat tarihidir adeta...

Ziya Paşa, dış şartlardan bıkmış bir ruh hali içinde düşüncelerden çok duyguları ile hareket ederek klasik şiire yönelir. Harabat isimli antoloji de bu şekilde ortaya çıkar. Harabat, eski dilde Meyhane demek. Paşa, acaba neden bu ismi eserine vermiştir? Kendisi, esprili bir tarzda bu deyim ve patentin kendisine ait olduğunu söyleyerek şu şekilde bir açıklamada bulunur. "rintler ve sarhoşlar" orada birbirleriyle karşılaştıkları için eserin adını Harabat koydum" der.

"Mescit desem itimat olunmaz.

Şairler o yerde çok bulunmaz."

(Bu esere, mescit adını koysaydım kimse ne okur ve ne de değerini bilirdi. Çünkü şairler, o türlü yerlere pek uğramaz ve bulunmazlar o yerlerde.)

Namık Kemal, tamamen kıskançlık duygusuyla ve Ziya Paşa'nın onun şiirlerini bu antolojiye almadığı bahanesiyle eleştiri oklarını Ziya Paşa'ya yöneltir. Namık Kemal'in yazmış olduğu eseri, "Tahrib-i Harabat" yani "Meyhanenin Yıkımı" ve "Takip" yani "İzleme" adlarıyla ve bu amaçla kaleme alınmıştır. Ziya Paşa'ya yönelik duygusal ve yer yer oldukça ağır eleştirilerde bulunur. Örneğin Ziya Paşa, Divan Edebiyatı'nın önemli iki şairini, Türkçeyi, yani dili, kaideye oturttuklarından bahisle:

"Yaptı iki taşralı bu hali

Vanlı biri, biri Ruha'lı"

der. Paşa'nın yanlılıkla Vanlı dediği Erzurumlu Şair Nef'î, Ruhalı dediği de Urfalı Şair Nabî'dir. Namık Kemal, bir kasırga nöbeti içinde ve "mal bulmuş mağribi" gibi, hemen saldırıya başlar:

"Ey vakıf-ı her diyar-i Rum'un
Bir adı da Van mı Erzurum'un"

(Ey Anadolu'yu baştanbaşa bilen kişi, Erzurum'un bir adı da Van mıdır acaba?) diyerek başkalarına meltem görünen kasırga, onu, için için harap eder. Ziya Paşa çok sevdiği arkadaşı Namık Kemal'i üzmemek için bu tenkitlere aldırış etmez görünür.

İşin aslı ise, Namık Kemal Ziya Paşa'nın Harabat'a kendi eserlerinden parçaların alınmayışına içerlendiğinden ötürü, saldırmıştır. Ziya Paşa, bir vesileyle Nazım Paşa'ya şu bilgileri aktarma gereğini duyar. "Namık Bey'le Avrupa'da beraber bulunduk. Kendi eseri olarak bana hiçbir şiir göstermedi ve bundan dolayı Harabat'ı düzenlerken, elime geçen birkaç parçayı almakla yetindim. Beyefendi hem suçlu hem güçlü... Eserleri kasıtlı olarak alınmamış sanarak bize darılmış.

Bu iftiraları Nazım Paşa "Bir Devrin Tarihi" adıyla Cumhuriyet Gazetesi'nin 1 Şubat 1932 tarihli sayısında yayınlar.

Oysaki Ziya Paşa, Klasik Osmanlı Şiiri'nin, şair Bâkî ile olgunluk noktasına ulaştığını belirtir. Çünkü o, eski tarza belli bir ruh ve kişilik kazandırmış ve şiir, onun sayesinde bir şekle girmiştir. Bununla birlikte, deyimlerin de önemli ölçüde Bakî'nin şiirinde yer aldığına işaretle asıl büyüklüğe ve tekâmüle şair Nef'î ve Nâbî gibi İstanbul'un dışından, yani taşradan gelen iki şair tarafından ulaşıldığına hayret ve hayranlıkla bahseder. Bunların, dile hizmet ve âhengi sağlamada zirveye çıktıklarına inandığı için bu ifadeye yer verir Ziya Paşa...

Özellikle Nâbî'nin gazellerinde kulağa hoş gelmeyen söz yoktur. Her deyimi, her ifadesi, sanki şeker gibi tatlıdır. Elinde kelimeler ve tamlamalar, mum gibi yumuşatılarak belli kalıplara dökülür.

Nâbî'nin, çok anlam ifade eden şu beyti, aydınların her telden çalan görüşlerine ayna tutması bakımından oldukça önemlidir.

"Suhan-i beyhudeden hoş gelür âvaz-i hurus
Bari manasını bilmesene hengâmını bilir."

(Horozun ötüşü, kulağa anlamsız sözden daha hoş gelir. Çünkü Horoz, anlamını bilmesene de hiç olmazsa ötme zamanını ve ne vakit öteceğini bilir.)

Üniversitelerdeki hocaların, başka bir dünyaları vardır. Aslında üniversite, bir tezgâhtır... Burada belli bir şekil ve kalıp alamayanlar, belli bir görüş ve düşünceyi benimsemeyenler, kendilerini bu tezgâhın dışında buluverirler hemen...

Üniversitede iki tip hoca vardır. Biri: Böbürlenmekten, gösterişten ve şaşaadan oldukça fazla hoşlanan tiptir. Benim doktora tezimin konusu, “Erzurumlu İbrahim ve Marifetnâme’nin Tahlili” idi. Bu nedenle Erzurum Şairleri ile ilgili çalışması ve bir eseri bulunan İktisat Fakültesi Hocası Prof. Z. Fahri Fındıkoğlu’nun kütüphanesinin yararlanmak istemiştım o zamanlar. Hocanın asistanı, Enis Öksüz Bey’di. (Daha sonra profesör oldu ve bir ara Ulaştırma Bakanlığı yaptı.) Bu konuda bana çok yardımcı olmuştı.

Fındıkoğlu, çok ilginç bir hocaydı. Nurullah Ataç’ın bu hocayla ilgili enteresan bir tespiti vardır. Nurullah Ataç, Prof. Dr. Fındıkoğlu için şöyle der: “Hasan Paşa fırınından bir poğaçaya alır, üstüne bir bardak da limonata içer, geceleyin yatağında kendi kendisiyle visale girer ve sabahleyin “dün gece sefahat yaptım” diye el âleme caka satar. İkinci tip profesörler ise, tevazu perdesi altında işi işportacılığa dökmeden ve damping pazarına düşmeden hayatlarını sürdürenlerdir.

Abdülhak Şinasi Hisar’ın kıskançlıkla ilgili önemli bir gözlemi vardır. “Pek güzel kadınlar, yanlarındakini çirkin gösterir. Pek zeki bir adamın yanında diğerleri ahmak görünür. İyi bir terzinin elbiseleri yanında, ötekilerin bayağılığı sırtıdır. Küçük yazarlar da yüksek yazıcılara eserlerinin yanında kendilerinininkinin adiliği meydana çıktığı için düşman oluyolarlar.

Konuyu bu kadar uzatmamızın nedeni, 1994 yılında yarım asır taşrada edebiyata hizmet eden Prof. Dr. M. Orhan Okay, artık doğum yeri olan İstanbul’a gelme ve mezun olduğu Fakülteye dönme zamanının geldiğine inanarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’ne müracaat eder.

O zamanlar Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Ömer Faruk Akün’dür. Kadro yetmezliği nedeniyle onu bu isteği ret edilir. İstanbul’da bulunan Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi onun için en uygun bir yerdir. Ancak Edebiyat Fakültesi’nden buraya transfer olmuş bir üçlüden (Prof. İnci Enginün, Birol Emil ve Zeynep Kerman) oluşan engel, şatonun kapılarının kendisine açılmasına pek izin verilmez ve bu nedenle İstanbul’a en yakın bir yer olan Sakarya Üniversitesi’nde göreve başlamak zorunda kalır.

Zorluk, yalanın kendini gerçek, çirkinin güzel, yanlışın doğru göstermesinden kaynaklanıyor. Baki’nin:

“Bâtlı hemişe bâtlı ü bihudedir veli

Müşkil budur ki suret-i haktan zuhur ede”

Dediği gibi yanlışın kendini gerçek şeklinde göstermesinden bir anlayış ve yanlışlığı doğuruyor.

Orhan Okay, hocaları Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mehmet Kaplan gibi edebiyat tarihine edebî bir iz ve zarif bir deneme lezzeti getiren değerlerimizden. Yazıları zevkle ve dikkatle okunan Okay, idealist bir akademisyen ve üniversite hocası olarak hayatının büyük bir bölümünü Anadolu’da geçirip binlerce öğrenci yetiştirmiştir. İstanbul ve İstanbullu

dostlarıyla gönül bağına hiç koparmaz. Hocanın son eseri “Silik Fotoğraflar”da İstanbul zarafetini şahsında temsil eden şahsiyetlerin resmi geçididir adeta.

"Bilim, öğrenme, ahlaklanma sürecidir. Ben merkezli algıların yoğun olduğu bir ortamda öğrencilerin elinden tutmak bir ayrıcalıktır. Orhan Hoca, yüksek lisans ve doktora yapan araştırmalara daima yol gösterici olmuştur. Vefatına kadar sayıları yüzlerle ifade edilebilecek sayıda talebe yetiştirmiş, 500'den fazla makale ile yirmi kitabın üzerinde imzası bulunan, yirmi beş yüksek lisans, on altı doktora tezi yöneten hocanın, şu anda Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde profesör unvanıyla görev yapan on kadar da öğrencisi bulunmaktadır. Bütün bunlar nasıl bir hoca olduğunu, ilim yolunda çalışmak isteyenlere nasıl yol gösterdiğini ortaya koyan somut örneklerden sadece birkaçıdır.

Zengin ve estetik bir dil kullandığını rahatlıkla söyleyebiliriz., uzun yıllar Erzurum'da beraber çalıştığı Kaya Bilgegil gibi. İlimin soğukkanlılığı içinde yazdıklarında kendisi vardır. Onun için değerlidir ve yarına da bu canlılığıyla kalacaktır daima.

Prof. Dr. Belkıs Gürsoy, Prof. Dr. Orhan Okay'la aynı kürsüde beraber çalışmışlar. Orhan Hoca ile yaşıt sayılır. Kendisi, bu konuda şöyle kalem oynatır: "1931 doğumlu, aramızda bir yaş var. Kaya Hoca'dan on yaş küçük. O da Kaya Hoca'nın Kabataş Lisesinden itibaren devam edip bitirdiği Edebiyat Fakültesindeki öğrencilik günlerine uzanan zaman dilimine" dikkati çeker.

Arkadaşımız olan Mehmet Cemal Çiftçigüzeli, değerli bir yazardır. Zevkle okunacak kitapların altına imza atmıştır. Prof. Kaya Bilgegil'li anlatırken sözü Orhan Hoca'ya getirerek şöyle kalem oynatır: "Prof. Dr. Orhan Okay da aynı yapıda ikinci bir önemli ilim adamı ve kibar insan, İstanbul Beyefendisiydi. Ülkemizin, toplumumuzun, örnek göstereceği bir hocamızdı. Üniversitede fakir talebeler vardı. Kredi ve burs veren kuruluşlar azdı. Bir yardım kooperatifi kurdu ve bana "Mehmetciğim siz de üyemizsiniz. Sadece öğrencilerimize karşılıksız burs vereceğiz. Himmetinizi esirgemeyin" deyince çok sevinmiştim bu davete. Her ay artık muntazaman ödemeler gerçekleştiriyorduk. Anında da Orhan Okay Hocamız bize genel maddi durum hakkında imzalı rapor veriyordu." (Çiftçigüzeli: 293)

Necip Fazıl Yanılgısı

Yeni Türk Edebiyatı alanında değerli eserler ortaya koyan Orhan Okay, Necip Fazıl'a dair dört eser kaleme almıştır. Ancak bu eserlerdeki bilgilerin çoğu tekrar talihsizliğine uğrayarak kitapların değişik bölümlerine serpiştirilerek yazılmıştır. Aslında bir veya iki eserde toplanması gereken bu bilgilerin, ayrı başlıklar altında eserlere yayılarak konulması, büyük bir edebiyat hocasının asla başvurmayacağı bir yöntemdir. Neden böyle yapıldığını pek bilemiyoruz.

Necip Fazıl'ın Doğum Tarihi Konusu

Necip Fazıl'la ilgili araştırma ve incelemeler yapan ve eserler yazan Orhan Okay Hoca'nın, üzerinde ısrarla durduğu birkaç nokta vardır ki, bunları tespit etmemizde yarar vardır.

Necip Fazıl'ın doğum tarihiyle ilgili bilgide ısrar eder Orhan Okay... Necip Fazıl'ın ailesi içinde bulunan ve Üstad'ın hayatı boyunca kaleme aldığı eserlerinin gün ışığına çıkmasında ve kitlelere ulaştırılmasında büyük hizmetleri geçen Suat Ak Bey, detaylara inmek suretiyle ve titizlikle konuyu irdeler ve kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde bir sonuca varır. “Necip Fazıl'ın doğum tarihi, bizzat kendisi tarafından “O ve Ben” isimli eserinde, kalın bir çerçeve içine alınarak “26 Mayıs 1904” olarak belirtilmesine rağmen, ne hikmetse üzerinde en fazla münakaşa yapılan bir mesele haline getirilmiştir.

“Bu konuda ve farklı bir tarih olarak 1905 yılında ısrarcı görünen kişi, Prof. Dr. Orhan Okay'dır. Sayın Okay, “Biyografi kitaplarında ve edebiyat tarihlerinde Necip Fazıl'ın doğum tarihi olarak 1903'ten 1907'ye kadar çeşitli yıllarda gösterilmiştir. *O ve Ben* otobiyografisinde bizzat Necip Fazıl kendi doğum tarihi olarak “26 Mayıs 1320-1904 /Rebiülevvel 1323”ü vermektedir. Buradaki Mali ve Hicri yılların Miladi karşılığı 1904 değil 1905 olması gerektiğinden daha sağlıklı bir belge konulana kadar 26 Mayıs 1905 tarihini tercih ettik” demektedir. Görüldüğü gibi Sayın Okay da doğum tarihini tespit noktasında Necip Fazıl'ın “O ve Ben” kitabındaki bilgiye isnat etmekte ve 1320 Mali-Hicri senesiyle 1323 Hicri senesinin 1904'te değil, 1905'e karşılık geldiğini söylemektedir. (Ak, 1905: 244)

Öncelikle belirtelim ki, Necip Fazıl'ın doğum yılı olarak belirttiği 1904 senesi, Rumi 1320 senesinin karşılığıdır ve Sayın Okay'ın sandığı gibi Rumi 1320 tarihinin Miladi karşılığı 1905 değildir.

Rumi 1320 tarihinin Miladi takvime göre karşılığı ise, kati olarak 1904'tür. *O ve Ben* kitabında bir çerçeve içinde belirttiği doğum tarihi, bilimsel bir kesinlik altında “Rumi 1320/26 Mayıs 1904'tür.

Diploma Konusu

Orhan Hoca'nın ikinci ısrarı ise, Necip Fazıl'ın Heybeliada Bahriye Mektebi'nden aldığı diploması konusundadır. Necip Fazıl'ı Heybeli Bahriye Mektebi'ndeki tahsil süresi ve mezuniyet durumuna dair bilgiler, Necip Fazıl'ın otobiyografi eserlerinde yer almıştır. Buna rağmen Orhan Hoca, ısrarla Necip Fazıl'ın Bahriye Mektebi'ni bitir(e)mediği düşüncesindedir.

Bu düşüncesini, isnat ettirdiği bir belgeye dayanmadan sunan Orhan Okay, “Namzet (subay adayı) ve harp sınıflarında beş(!) yıl okuduğu bu okuldan da diploma alamayarak ayrılır. (Okay, 2003: 12)

Aynı iddiayı, düzmece ithamlarla dolu bir vesika olan Malatya İddianamesi'ni hazırlayan Cemil Bengü de ileri sürmüştü, üstelik bu iddiaya Necip

Fazıl'ın "Münasebetsiz hareketlerinden dolayı mektepten çıkarıldığı" iftirasını eklemiştir.¹

Savcının iddiasına çok sert bir karşılıkta bulunan Necip Fazıl, tahsil vesikasını getirtmiş ve Sezai Karakoç'un Diriliş Gazetesi'nde tefrika ettiği Hatırları'nda söylediği gibi "Diplomayı eliyle mahkeme heyetine sunmuştur." Özel sohbetlerinin birinde, Üstad Karakoç'a aynı konuyu sormuş ve aynı cevabı almıştı.

Söz konusu iddia ve iftiranın, Malatya olayında hayli zaman sonra Türkçü bir dergi ve gazetede de ileri sürülmesi üzerine Necip Fazıl, "Babıali" adlı kitabında, bu konuyla ilgili bir bahis açmak zorunda kalmıştır.

Birçok esere imza atan M. Orhan Okay'ın bu konudaki iddiasındaki ısrarına bir anlam vermek oldukça güçtür.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, her insanın içinde bir toplum, bir insanlık yatmaktadır. Her insanın içinde bir tarih yatmaktadır. Her insanın içinde bir bilim aşkı ve edebiyat tutkusu vardır. Onun içindir ki insan, yetenek ve imkânlarıyla sınırlı olarak, yalnız kendinden değil, mensup olduğu toplumdan, uygarlıktan, çağdan ve insanlıktan da sorumludur.

Orhan Okay Hoca, bu sorumluluk duygusuyla üzerine düşeni yapmıştır her zaman. Baki kalan bu kubbede hoş sedâ bırakarak gitmiştir.

Kaynakça

Ak, Suat. (2010), *Sistem Karşısında Gerçek Muhalefet Necip Fazıl ve Büyük Doğu*, Rasyo Yayınları, İstanbul.

Çiftçigüzeli, M. Cemal. (2020), *Öp Beni Asitane*, DBY Yayınları, İstanbul.

Kısakürek, Necip Fazıl. (1975), *Babıali*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.

Kısakürek, Necip Fazıl. (1984), *Kafa Kâğıdı*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.

Orhan, Okay. (2003), *Necip Fazıl Kısakürek*, Şule Yayınları, İstanbul.

¹ Malatya İddianamesi, Vatan Gazetesi, İstanbul, 05.08.1953, s. 3